

Gazdaságpolitikai vonatkozások

♦ *A nyugati hűbériség*

- alapvető földtulajdonok:
  - precaria: földfelajánlás (római joggyakorlat)
  - beneficium: katonáskodás után járó föld.
  - commendatio: szabad paraszt személyes felajánlkozása.
- immunitás jog: földesúr teljes fennhatósága a birtokán.
- a katonaparasztság leszerelése.
- a jobbágyság a szolgaságra nyúlik vissza.
- Mo-n viszont szó sincs erről.

♦ *A honfoglalók társadalma*

- 894/95.
- fejlett kultúrával rendelkező lovasnép, nomád kultúra.
- 5 türk törzs: Tarján, Kér, Keszi, Kürtgyarmat, Jenő
- 2 finnugor törzs: Magyar, Nyék.
- ismerős a ariánus-, bizánci kereszténység, zsidó, mohamedán vallás.
- a tsd felépítése (törzsek között osztott hatalom):
  - úr: a fejedelem, a vezér.
  - bő: a jobbmódúak.
  - in: köznép (élelemtermelés).
  - jobbágy: hivatalos katonaság.

♦ *Taksony (955-972)*

- 957: Bizánc megtagadja az adófizetést.
- 948: követek Konstantin császárhoz, térítők Mo-ra.
- 953: térítők Mo-ra.

♦ *Géza (972-997)*

- 972: követek Ottóhoz, Bruno megkereszteli Gézát.
- hadügyi reform: zsoldos hadsereg létesítése: sváb, orosz, varég.
- magyar sereg: könnyűlovasság.
- hadi ktg-ek fedezése: kereskedelmi vámok, nyersprém-, ököradó, só, bányajövedelmek.
- primogenitúra felvétele.

♦ *I. István (997-1038)*

- egyház támogatása, földadományozás, tized bevezetés. Ezek a birtokok: megszakíthatatlan öröklőképeség, elidegeníthetlenség, oszthatatlanság. Egyházi uradalmak alakulnak ki.
- birtokadományai elidegeníthetetlenek (domínium). És külső, belső katonai kötelezettséggel is jár.

- kir-i uradalmak alakulása, vármegyerendszer alakulása, határőrségek alakulása.
- tsd: vármegyékben: várjobbágyok, élén: várispán.
köznép: várnép: élelemtermelés.
- magántulajdon erőssége nő.
- hatalom: királyé, de arisztokratákból, főpapokból kir-i tanácsadó testület, egyetértéses uralkodás.
- 1061: székesfehérvári ogy: Vata fia János elégedetlenkedése.

♦ *I. László* (1077-1095)

- radikális uralkodó.
- 3 törvénykönyve.
- gazdasági reformok.
- kir-i jövedelem emelése.
- kamara haszna bevezetése.
- 1091: perszonálúnió (Horvátország)
- 1083: István szentté avatása.

♦ *Könyves Kálmán* (1095-1116)

- nem volt annyira radikális, mint László.
- egyházi birtok adományokat felülvizsgálta, sőt kobozta.
- egyes birtokadományokat szállásbirtokká is nyilvánított, amellyel már csak külső katonáskodás jár.
- 1106: pápa elismeri Mo-ot a Tengeremellék urainak.
- átalakítási tényezők.
- a föld kezd egyre fontosabbá válni.
- 1192: László szentté avatása.
- 1096: keresztesek Mo-on, Kálmán kizavarja őket.

♦ *II. András* (1205-1235)

- 1196: Imre uralkodása.
- harácsoló életet él.
- nagy birtokadományok.
- korábban birtokok 3/4-de a királyé, most a királyi birtok leforgácsolódása jellemző.
- örökadományokat is ad.
- formális kötelezettségekkel, külső katonáskodás csak.
- 1217: keresztes hadjáratot is vezet.
- király jövedelemei csökkennek, ezért adóreformok:
rendkívüli pénzadó: hadiadó.
80-ad, 30-advám.
királyi kincstár kiterjesztése.
regáléjövedelmek emelése, tudatos pénzrontása.
a várak, bánya-, pénzverési monopóliumok bérbeadása.
- a vármegyerendszer kezd összeomolni (ispánság vége)
- jobbágy, nemes differenciálódás.
- korábbi királyi szolgák (szerviensek) tönkremenetele.

- 1222. tav: Aranybulla-mozgalom.
31 pontól áll.
egész várispánságok ne legyenek eladományozhatóak.
szerviensek birtokai adómentesek legyenek, ne kelljen csak külső katonáskodás.
nemesi jogok rögzítése:
  - nemes személyében szabad.
  - nemesi birtok adómentessége.
  - nemes felett csak a király, vagy a nádor állhat.
  - ellenállási záradék.

♦ *IV. Béla* (1235-1270)

- uralkodása elején radikális, birtok visszaszerzés. Apja tanácsadóival leszámolás.
- 1241/42: tatárjárás ⇒ hatalmas pusztítás.
- védelmi kényszer.
- 1240-es évek vége: várospolitikája:
  - várak építése.
  - kőfalas városok számának növelése.
  - önkormányzatbiztosítás.
  - székesfehérvári jog: önálló belügy, egyösszegű adófizetés.
  - falvak hospeskiváltsága.
- hadi reform: birtokadományozás pácélos lovagság kiállításának fejében.
  - városi, falusi kiváltságok pácélos lovagság kiállításának fejében.
- nemesi vármegye kezdete.
- telepítések, áttelepülések.
- familiaritás:
  - NY-on vazallitás: szolgaság fejében teljes ellátás.
  - itt: nemesi familiaritás: család szolgák: katonai, igazgatási szolgálatok ellátása.
  - személyükben szabadok.
  - ők vállalják mindezt.
  - család tagjai.
  - szolgálatukért pénz + teljes ellátás.
- 1267: esztergomi ogy: birtokfelülvizsgálat.
- 1277: rákos mezei országgyűlés.
- 1290: óbudai ogy:
  - oktalan várakat le.
  - királyi tanácsba választott ülnökök is.
  - évi ogymegszavazása.

♦ *Károly Róbert* (1301-1342)

- ellenségekkel leszámolás, telepítések, kiskirályokkal leszámolás.
- telepítési váll.: soltszerek.
  - települt népeknek kiváltság: egyösszegű adófizetés.
  - erdőirtóknak 10-20 évi adómentesség.
  - erdemény: csomó irtásfalu.
- birtokadományok felülvizsgálata.
- 1327: bányareformja.
  - monopol bányajog megszüntetése.

- urbura (1/10 aranyból, 1/8-ad ezüstből) 1/3-dának átengedése a bányabirtokosnak.
- egyre több város a honorbirtokosok alól $\Rightarrow$ szabad falvak és falas városok $\Rightarrow$ majd ezekből a szabad királyi városok (pl.: Buda-Kassa árumegállító joga).
- külkereskedelmi 30-advám behozatala.
- pénz hasonlítása a firenzei aranyforinthez.
- kamara haszna megszüntetése $\Rightarrow$ kapuadó.

♦ *Nagy Lajos (1342-1382)*

- 1370: perszonálúnió lengyelekkel.
- rengeteget háborúzik.
- 1351-es tv-k:
  - Aranybulla örök érvényűvé.
  - nemesi jogok rögzítése.
  - egy és ugyanazon nemesség elve.
  - ösiség rögzítése.
  - kilenced rögzítése.
- az egységes nemesség és jobbágyság kialakulása.
- köznemesség XIII. XIV. sz.-ban alakul ki, differenciált: országnagyok, mágnások, köznemesek, bárók, nagybirtokosok stb.
- nemesítések: először csak birtokadományokkal együtt, de Zsigmond alatt majd anélkül is $\Rightarrow$ armálisok.
- főúri családok: 60-70 család.
  - nagybirtokosok: 200 család.
- nemesek feladata: ország megvédése: személyes hadbaállás, vagy katonakiállítás, vagy bandériumállítási kötelezettség.
- jobbágyság középkorban szabadsággal volt egyenlő, mert:
  - III. András 1298-as törvény 70. tc.: biztosítja a szabad költözködést.
  - kilenced $\Rightarrow$ a szolgáltatások egységesítését jelenti.
- jobbágyság házhelye: belső telek, külső telek, közös haszonvétel joga.
- viszonylagos jó mód.
- zsellérek kialakulása $\Rightarrow$ XIV. XV. sz. a telkes jobbágyság elszegényedésének tendenciája.

♦ *Luxemburgi Zsigmond (1387-1437)*

- bárói csoport támogatásával a hatalomra, ezért birtokadományok, bárói uralom: 1382-1403.
- Konstanzi zsinata.
- török hódítások, védekezésre beállítás.
- új hívek szerzése, ellenzék lesöpörése.
- 1403-tól konszolidációs politika.
- adományok új híveknek.
- 1405-ös várospolitikája.
- hadi reformja $\Rightarrow$ telekkatonaság.
- huszitaság.
- Budai Nagy Antal vezette felkelés.
- Garai-Cillei liga.

- rendi szervezkedés kezdeti kialakulása, majd bukása.
- Kápolnai Únió.

♦ *Albert* (1437-1339):

- gyengekezű uralkodó.
- katonabárókkal osztott hatalom
- nádor választása nemesség, papság, bárók hozzájárulásával.
- király csak legnagyobb birtokossá lett.

♦ *I. Ulászló* (1440-1444):

- a Hunyadi féle nemesek szabad királyválasztási jogával került a hatalomra.
- megerősíti az Aranybullát az ellenállási záradék nélkül.
- III. András 1298-as dekrétumát megerősíti.
- Nagy Lajos 1351-es törvényét megerősíti.
- a korona közben Cilleinél, kalapos király emiatt.
- szent korona-tan kialakulása.
- 1444-es várnai csatában meghal.

♦ *Hunyadi János* (1446-1453):

- 1442-ben két győztes diadal a török ellen.
- 1443. júl-1444. jan.: hosszú csata, diadalveszteség nélkül török hátrálás.
- 1444. aug.: 10 éves béke a törökkel, de szept: meg is szegjük.
- 1445 ogy: V. László lesz a király, felügyelője: III. Frigyes, felügyelet még hét fővezérnek, köztük Hunyadi is.
- 1446 nyara: a rákosi országgyűlés, ahol Hunyadit kormányzóvá választják V. László kiskorúsága idejére.
- 1453. máj: török elfoglalja Konstantinápolyt, Nándorfehérvárt támadja, Hunyadi segítsége, de pestisben Kapistránnal együtt meghal.
- 1456-ban Hunyadi László Cilleivel tárgyal, vége: Cillei és kísérete felkoncolása, Mátyás foglyulejtése, László lefejezése.
- köznemesi párt nagyon erős, királlyá kiáltják ki Mátyást (Szilágyi Mihály) 1458. jan 24-i országgyűlésen.

♦ *Hunyadi Mátyás* (1458-1490):

- Szilágyi eltávolítása.
- birtok visszavétele.
- III. Frigyes-től korona visszaszerzése, és egyezmény: ha örökös nélkül hal meg, akkor korona Habsburgokra (tényleges koronázás: 1464).
- kamara haszna helyett kincstári adó (nemességre is).
- kir-i pénzügyek intézése: budavári udvarbírói hivatal.
- harmincadvám helyett koronavám.
- rendkívüli hadiadó (1 Ft).
- kapuadó helyett családonként szedi a lóvét (1/5 Ft helyett 1.32 Ft-ot).
- legfőbb jövedelmei:

1. Kincstári adó.
  2. Sóadó.
  3. Pénzverési és bánya királyi jöv.
  4. Koronavám.
  5. Szászok adója.
  6. Szabad királyvárosok adója.
  7. Zsidók adója.
  8. Románok 50-ed adója.
- intézményi reformja: királyi kancellária bevezetése, élére: Vitéz János, hivatalvezető: Váradi István.
  - peres ügyeket király személyes jelenléti bírósága végzi.
  - saját hadsereg katonavállalkozók segítségével, külföldiek. 4 fegyvernem: nehéz-, könnyűlovasság, gyalogság, tüzérség ⇒ fekete sereg.
  - törökkel nem, védelemre összpontosít (Kinizsinek 10 vármegye cserébe).
  - 1467-ben Pozsonyi Egyetem megalapítása.
  - 1445: Bécs elfoglalása.
  - népesség 2.000.000-ról 3-4.500.000-re.
  - viszonylagos gazdagság ⇒ kőházak szaporodása.
  - városodás, de nem városiasodás.
  - igazán járványok nem jönnek be hozzánk.
  - gabona, búza, szőlő, bor, juh, sertés, baromfi, marha, zöldség, gyümölcs, stb.
  - kultúra elterjedése.

♦ *A NY-i példa (X-XV. sz.)*

- NYRB bukása után a hűbéri rendszer képülése.
- új technikák megjelenése: vaseke, homlok, vállhám, patkó, stb.
- kereskedelmi vonalak kialakulása.
- gyermekhalálozások csökkennek.
- egészségügyi ellátás javulása.
- Flandria: fő pénzügyi központ lesz.
- textilközpontok: Ypern, Gent, Brugges.
- árutermelés kialakulása, munkamegosztás.
- keresztes hadjáratok ⇒ szervezetlenség, sok emberáldozat.
nincs semmi értelmük ⇒ föld is megműveletlen marad.
- XIV. sz.-ban a népesség rohamos csökkenése, mert:
pestisjárvány, egyéb járvány.
100 éves háború.
egyéb háborúk.
időjárásváltozások.
- éppen ezért firenze, mint kereskedelmi központ emelkedik.
kereskedelmi vonalak áttevődnek Svájcra és a Rajna völgyére.
- a NY és Közép-Európa közötti különbségek csökkennek.

♦ *II. Ulászló (1490-1516)*

- 1490. ápr. 6.: Mátyás halála.
- Bécs kormányzója: Szapolyai István.

- 1490 király Ulászló.
- gyengekezű volt.
- trónra lépését előzőleg egyezménnyel rögzítették.
- nádor: Szapolyai István, kancellár: Bakócz Tamás, kincstárnok: Ernusz Zsigmond.
- királyi jövedelmek csökk.
- magánbirtoka nincs.
- feketesereg felbomlasztása.
- banderialis hads., és telekkat. vissza.
- nemesek megerősítik jogaikat, jobb. jogait gátolják.
- 1494: Kinizsi szab. költ. eltörli saját területén.
- bárók hatalma nő.
- kereskedelem gátlása (Mátyás ösztönözte a kivitel).
- 1495: 2 évre tilos ökör-, juhkivitel.
- 1498: állatexport belföldinek, külföldinek tilos
nemesek, egyháziak 30-ad vámja eltörölve.
- 1498: 9-ced mindenkire vonatkozóan.
- 1504. évi XVIII. tc.: jobb. tilos vadászni, madarászni (3 Ft büntetés).
- jobb-nak nincs felemelkedési lehetősége.
- 1513: X. Leo keresztes hadjáratot hirdet törökök ellen.
- 1514. tavasza: hadjárat elindítása, de tav-i munkák ?!
köznemesek ↔ keresztesek
- Bakócz: toborzás beszüntetése, de Dózsa tovább megy.
1514. máj. 23.: keresztes előőrs szétverése by Báthori István (temesi ispán).
azon éjszaka Nagylak felgyújtása, Telegdy István és csanádi püspök kiirtása.
- 1513. jún. 13.: Temesvár elfoglalása, Dózsa kivégzése.
- jobbágyság megtorlása, röghöz kötése, jobb-i szolgáltatások rögzítése.
- Werbőczy 3-as könyve:
rendiség Isteni eredetű.
szent korona joghatósága István óta.
nemesség, jobbágyság hunoknál.
nemesei jogok rögzítése (adómentesség, vámmentesség, de hon védelme)
- 1514: így megszavazza ezt, de a királyi tanács ellenveti, hiv. nem lesz.
- 1517: Werbőczy kinyomtatja, falukhoz küldi, jogszabály ezentúl ez lesz.

♦ *II. Lajos (1516-1526):*

- 1520-as években elesik: Zimony, Szabács, Nándorfehérvár.
- 1526. aug. 29.: mohácsi vész.
- a király a Csele-patakba fullad.
- 1526. szept. 9.: I. Szulejmán Budára vonul, fosztogatja az országot.
- 1526. okt.: elhagyja az országot.

♦ *I. János (1526-1540) és I. Ferdinánd (1526-1564)*

- 1526. nov. 11.: országgyűlés megválasztja Szapolyai Jánost királynak.
- 1526. dec. 6.: főurak megválasztják I. Ferdinándot királynak.
- 1527-28: I. Ferdinánd kiűzi Erdélybe, majd Lengyelországba Szapolyait.
- 1528. jan. 27.: isztambuli szerződés: Szulejmán elismeri Szapolyait Mo. királyának.
- 1541. aug. 29.: bevonul a török Budára.

♦ *A 3 részre szakított Magyarország:*

Erdély

- 1538: Váradi béke: Ferdinánd lesz a magyar király.
- 1541 után erdélyi fejedelem: János Zsigmond.
- 1570: speyeri egyezmény: János Zsigmond lemond a császári címről és átadja II. Miksának.
- 1541 után a törökhöz Erdély, cserébe 10.000 arany /év.
- önállóság azért megvan.
- a fejedelem legfőbb jövedelmei: bánya-, nemesércjövödelmek, 20-ad vám, románok 50-ed adója.
- központosított hatalom, mert hadügyi, pénzügyi, külügyi intézmény a fejedelem kezében, sőt főbírá, egy összehívója, legfőbb adományozó.
- kis-, középbirtok túlsúlya.
- nemzeti ellentétek.
- 1562: székelyek lázadása.
- Balassa Menyhért János Zsigmond ellen, cserébe székelyek megszívják.
- 1571-1586: Báthori István a fejedelem.
- 1613-1629: Bethlen Gábor a fejedelem.
- török nyomásra lett az, cserébe Lippa.
- abszolutista uralkodó: államfői, katonai, gazdasági, törvényhozói hatalom egy kézben.
- birtokadományok felülvizsgálata, adóhátralékok beszedése.
- kereskedelmi monopóliumai: viasz, méz, vas, higany, kén, marha, ló.
- merkantilista gazdaságpolitika.
- Erdély virágkora.
- 1619. aug.: csehek segítségére siet a 30 éves háborúban.
- 1620. jan.: Magyarország fejedelme lesz.
- 1630-1648: I. Rákóczi György fejedelemsége.

A török által megszállt rész

- törökök akciórádiusza, emiatt az elmélet miatt sikertelen Bécs ostroma.
- Mo-ra történő befektetése nem térül meg.
- 1568: Drinápolyi béke: status quo.
- a török berendezkedés despotikus.
- meghódított területek szultáné, amelyet ajándékoz:
  - felsővezetők: hász-birtok.
  - középvezetők: ziamat-birtok.
  - alacsony sorúak: tímár-birtok.
- felemelkedés csak feltétlen hűség esetén.
- az adófizető köznép: árják.
- a meghódított területeken a jobb-ok röghöz kötése.
- a földeket művelni kell.
- ezektől függetlenül magyarok bizonyos függetlensége megmaradt ⇒ parasztvármegye.
- 1593-1606: 15 éves háború.
- 1596: mezőkeresztesi csatavesztés.

- legfőbb export: marha $\Rightarrow$ hajdúk: 20-100 tagos csorda Augsburgba, Ulmba, Nürnbergbe, É-Itáliába.
- jobb-ok: kettős, sőt hármas adóztatása.
1548: XXIV. tc.: megfelelnek az adót, akik kettős adóztatás alatt vannak, sommás adózás.
1556: örökérvényűvé a szabad költözködést.

Habsburgok uradalma

- 1528-tól nincs császár Mo-on.
- központosított hatalom.
- 1532-56, és 1563-1608 nincs nádor.
- 1549: Pozsonyi Helytartótanács létrehozása (hatókörbe nem: hadügy, pénzügy, dipl)
- 1566: Szepesi Kamara létrehozása.
- 1556: hadi tanács uralma (székhely: Bécs)
- 1554 ogy: 2 lovas katona/100 jobbágy.
- védelem feladata: vártartományok, de a 10-et is fel kellett használniuk.
- 1606: bécsi béke.
- 1608-1619: II. Mátyás
- 1619-1637: II. Ferdinánd
- 1637-1657: III. Ferdinánd
- mind gyengekezű volt.
- II. Rákóczi György: Erdélyből kell kiindulni az ország egységéért.
Zrínyi Miklós: Habsburg magyar érdek ellentétes.
Pázmány Péter: ő Habsburg-párti, vallási ellentéteket kell felszámolni.
Eszterházi Miklós (1625-1645-ig nádor): Erdélyt be kell olvasztani Mo-ba.
- 1669: Pálffy Pál végvárat központi vezetés alá vonja.
- 1661: Rajmond Montecuccoli serege Erdély segítségére, de csak fosztogatás.
- 1662: I. Lipót botrányos ogy-se.
- 1664: vasvári béke $\Rightarrow$ töröké Várad, Érsekújvár.
- 1666-1671: Wesselényi Ferenc mozgolódása.
- abszolutista törekvés.
- 1671: adóreform $\Rightarrow$ jobbágyra 20x annyi adó.
- 1673: Gubernium
- végvári katonák elkergetése.
- nádor leváltása.
- 1678-1681: Thököly féle felkelés.
- 1681: abszolutista törekvés vége.
- 1682: Ibrahim pasa Thökölyt Mo. fejedelmének ismeri el $\Rightarrow$ ország 4 részre szakad.
- 1683. márc: török elindul Konstantinápolyból.
- 1683. júl: Bécs körülvétele.
- 1683. szept: török kergetése.
- XI. Ince megcsinálja Szent Ligát.
- 1684: Buda sikertelen visszafoglalása.
- 1686: Oroszok Szent Ligához.
- 1686. szept: török kiűzése Budáról.
- 1687: karlócai béke.

♦ *I. Lipót (1657-1705)*

- 1678-től terhek megnőnek.
- 1671: rendek megkérdezése nélkül bevezetik a porciórendszert.
- 1679-től nincs egy.
- területek idegen kormányzat alatt.
- földbirtokosok nehezen kapták vissza földjüket ⇒ Újraszervezési Bizottság.
- végvárrendszer leépítése, katonák elűzése.
- ellenreformáció ⇒ szabad vallásgyakorlat nincs.
- Kollonics Lipót:
Mo-nak kevesebb terhet
nemesek, urak, főpapok adózása is
10 napi robot/porta végvárak miatt
adóbehajtás ne katonák által
- pénzügyek budai kamarabizottság alatt (adóbehajtás, só-, kereskedelmi bizottság
vissza, stb.), de ez a bécsi udvari kamara alatt.
- kamarai biztos katonákkal együtt Mo-ra.
- 1690-1707: Neoaquinista Commissio
- Eger: a polgárok szabadon költözhetnek, bíró mellé 4-4 magyar, német tanácsos.
- Pest: budai kamarabizottságé a halászlé jog.
Székesfejérvár: regáléjövédemeit megtartja, de szabad királyi városi
kiváltságainak annyi.

♦ *II. Rákóczi Ferenc (1677-1737)*

- I. Lipót alatt szenvedett az ország a legtöbbet.
- nemesek Bécsbe, mo-i érdektelenséggel.
- 1701-1714: spanyol örökösödési háború.
- 1703. aug.: vetési pátlens.
- 1705.: szécsényi egy.: magyar stárusok és rendek szövetkezése ⇒ Rákóczi
Magyarok fejedelme lesz (törv. szentesítése, egyh-i, gazd-i problémák jogszerű
elintézése).
- 1707. ónodi egy.: Habsburg-ház trónfosztása.
- 1708: pápa kiátkozása a felkelőkre.
- 1711. ápr. 30.: szatmári béke, fegyver letétele.

♦ *III. Károly (1712-1740)*

- 1712. pozsonyi egy.: királlyá koronáztatja magát, Hitellevele.
- 1715: K u K hadsereg bevezetése ⇒ hadiadó bevezetése.
- 1715: pozseraváci béke.
- 1717-1722 (systematica commissio tervei):
Nagybánya pénzverési joga
merkantilista gazdaságpolitika
csatornahálózat fejlesztése
külföldi tőkéseknek 15 évi adómentesség
- pragmática sanctio elfogadtatása, Magyar Tanács véleménye, de nem fogadja el a
király.

- 1722/23-ban elfogadják a nemesek a pragmatica sanctiot, de a nemesi jogukat is megerősítik.
- kormányzat:
  - Magyar Kancellária: igazgatás
  - Helytartótanács (1723-ban Pozsony székhellyel): végrehajtó hatalom
  - Magyar Kancellária: pénzügyek
  - Magyar Kúria: Hétszemélyes Tábla (él: nádor); Királyi Tábla (él: személynök); Kerületi Táblák
  - Országgyűlés (2 táblás): törvényhozás

♦ *Mária Terézia* (1740-1780)

- abszolutikus uralkodó.
- rendi törekvésekkel ellentétben.
- birodalmi egyesítés (XVII. sz: karmaliták).
- birodalmi munkamegosztás.
- 1749: örökös tartományokban is megadóztatja a nemeseket.
- 1754: kettős vámrendelete (ország a közös terhek 2/5-t viseli).
- papokat is meg akarta adóztatni, de ebből nem lett semmi.
- 1765: Mo-on egy, akkori nádor Batthyány Lajos, nem fogadják el a nemesek adóztatását, de emelik a hadiadót.
- 1765 után nincs egy $\Rightarrow$ abszolutisztikus jelleg.
- 1767: pátense a jobbágyságról:
  - egészjobbágyság paramétereinek leírása (holddal).
  - részjobbágyság.
  - földbér (census).
  - házbér (domestica).
  - hadi adó (bellica).
  - subsidium.
  - 10-ed.
  - 9-ed.
  - robot (52 nap/év v. 104 nap/év).
  - örökös jobbágyság csak uraik beleegyezésével költözködhettek.
  - fellebezési jog.

♦ *II. József* (1780-1790)

- 1765-től anyja társuralkodója.
- racionalista.
- rendeletekkel kormányoz.
- türelmi rendelet: állampolgári joggyakorlatot és a vallásgyakorlatot kettéválasztja.
- 1781: sajtócenzúra jogát kiveszi az egyház kezéből.
- az oktan szerzetesrendek felbomlasztása, aztán vagyonuk elszekularizálása.
- a pápai bullák kihirdetése csak a király engedélyével lehetséges.
- jobbágyrendelete: szabad költ., házassági jog, fellebezési jog, mesterségvállalási jog.
- 1784: igazgatási reformja (körzet, kerület)
- hivatalossá teszi a német nyelvet.
- 1787: összeírása (népszámlálásszerűség), nemeseket meg akarja adóztatni.

- 1788-90: törökkel hadakozik.
- halálakor összes rendeletét visszavonja, kivéve: jobb. és türelmit.
- nemesek ellenállása.

♦ *II. Lipót* (1790-1792)

- 1790-ben újra magyar egy.!
- Mo. szabadságát garantálja.
- rendekkel együtt kormányoz, de hátunk mögött cselekszik.
- nemzetiségi ellentéteket szítja.
- kémeket az országba.
- systematica deputáció az országban.
- 1792-1815: Napóleonnal háborúzik.

♦ *I. Ferenc* (1792-1835)

- abszolutisztikus uralkodó.
- rendőrállamá degradálja az országot.
- nemesek inkább udvar felé.
- franciákkal háborúzik.
- 1806-ban megszűnik a Német Római Császárság.
- Mo. rendi alkotmánya megmarad:
  - 1790-től nádor Habsburg.
  - megyei főispánt kir.
  - megyék adószedés
  - megyék tisztválasztás.
  - megyék gyűlés.
- adósság nagy, infláció nő.
- magyar ipar fejlődik.
- mezőgazdaság fejlődik.
- 1811, 1816: forint devalvációja.
- 1824: nemesek vámját mérséklék.
- 1825: egy. Akadémia megalapítása.
- 1831: orsz. ÉK-i részén kolerajárvány: paraszti felkelés.

♦ *A forradalom évei:*

- a reformok akadályai: udvar.
- reformerek: Kossuth, Széchenyi.
- Széchenyi szerint: szabad tulajdon kell.
  - jobb. reform kell.
  - magy. birtokosok szegények.
  - hosszú átalakulásra van szükség.
- 1841. eleje: Kossuth megalapítja a Pesti Hírlapot.
- 1840. egy. magyar a hivatalos nyelv.
  - váltótörvény.
  - kereskedelem és gyáralapítás joga.
- 1832/36: vasúti törvény.
- 1840-től amnesztiák.

- 1830 óta rendszeres gőzhajójáratok Dunán.
- 1848. márc. 3.: Kossuth nagybeszéde: birodalomnak alkotmányos alapjainak kéne lennie.
- 1848. márc. 15.: 100 fős bizottság Bécsbe.
magyarok követelését elismerik az udvarban.
- 1848. ápr. 11.: szentesíti V. Ferdinánd a márciusi törvényeket.
- de ellenforradalom Jellasics vezetésével és neoabszolutizmus Mo-on.

♦ *Az ellenforradalom és közvetlen tsd-i következményei (1848-1859)*

- 1848. márc. 22.: Jellasics horvát bán mo-i ogy tudta nélkül.
- 1848. ápr. 25.: deklarálja a magy korm-tól való elszakadást.
- 1848. jún. 10.: Batthyányi Innsbruckba és egyezmény elfogadtatása V. Ferdinánddal.
- 1848. szept. 11.: osztrák seregek Mo-ra.
- 1848. szept. 25: István főherceg nádor lemond, biztos: gr. Lamber Ferenc.
- 1848. szept. 16.: Országos Honvédelmi Bizottmány Kossuth vezetésével.
- 1848. okt 1.: Batthyányi kormány lemond.
- 1848. okt. 3.: király feloszlatja a magy ogy-t.
- 1848. dec 7.: magy ogy nem fogadja el Ferenc József királyt.
- támadás, csap él.: Haynau.
- 1849. aug 11.: temesvári csatavesztés, Kossuth lemond.
- 1849. aug 13.: Görgey világosi kapitulálása.
- 1854: Jellasics örökös osztrák gróf lesz.
- Haynau Batthyányit kivégzi
1849. okt. 6.: aradiakat is kivégzi.
- 1850. jún. 8.: Haynau megbukása.
- 1850-1859: Bach korszak.
- 1851: tv-ek:
kormányzás rendeletekkel.
cenzúra vissza, sajtószabadság el.
Mo-t 5 kerületre osztják.
Vajdaság, Erdély, Horvát-Szlavónország külön ir. alá.
belső vám eltörlése.
híd, rév, útvám bevezetése.
dohánymonopólium a kormányé.
bélyegilleték a kormányé.
adóterhek növekedtek.
- 1853: úrbéri pátens: az úrbéri rsz felbomlásának megerősítése.
kártalanítás: 300-700 Ft értékben, de kötvényekben.
tényleges fizetések: 1857 után.
- nyílt rendeletek a magy földesurak ellen.
zsellérek agrárploretárrá.
tulajdon eladósodása.
bérleti rsz. kiterjedése.
- 70.000.000 Kossuth bankó kivonása.

♦ *A kiegyezés és a gazdasági következmények (1870-1890)*

- Habsb. gyengülnek:
  - 1862: Bismarck elkezd a német egységet megalkotni.
  - oroszok Habsb ellen.
  - 1859: Solferinói vereség: egyesített olasz-francia seregek ellen.
  - 1866: Königgrätz-i vereség.
  - kormány eladósodása
- 1867: kiegyezési törvény (Deák vezetésével):
  - alapja: 1723-as törvények, Pragmatica Sanctio.
  - magyar kormány önállósága.
  - közös ügyek: hadügy, pénzügy, külügy, hadügy.
  - 10 évenként meg kell újítani a ker-i és vám egyezményeket.
  - közös intézmények: közös minisztérium, delegációk, quotabizottságok.
  - közös pénz: forint.
  - 1878: Osztrák-Magyar Bank, mint jegybank.
- magyar államháztartás eladósodása, közösködés miatt adósság 9-szereződik.
- költvetés deficitese, terhek növekednek.
- világgazdaságba bekapcsolódás.
- korszerűsödés is.
- kiegyezéssel szabad tőkemozgás.
- tőkeimport, pl.: Rothschild.
- bankrendszer fejlődése, kialakulása.
- 1867: Magyar Általános Hitelbank (Rotschilddal).
- Pesti Magyar Kereskedelmi Bank fejlődése: Lánchy Leo, Fellner Henrik, Weiss Fülöp alatt.
- régi és új arisztokrácia egymásratalálása.
- vasút fejlődése (fele államé).
- mezőgazdaságban állattenyésztés nő.
  - termésátlag nő.
  - szántóterületek nő.
  - átlaghozam nő.
  - vasút miatt ker. nő.
  - szarvasmarha legelőről szántóföldre, mezőről istállóba.
- kereskedelem: felhalmozás lehetősége nő, ami jó üzlet:
  - búza (pl.: Hirsch, Ullmann, Klein).
  - dohány.
  - gyapjú.
- ipar fejlődik, gyári rsz elterjedése.
  - nki sikerek is: autógyártás, vegyészet-gógyszerészet, elektronika.
  - 1880-as évektől tőke iparra koncentrálnak ⇒ finánc-tőke kialakulása.
  - malomipar (gőzmalmok), gépipar a legfejlettebb: Ganz és Tsa Rt., Schlick gyár, Láng gyár.
- tsd: közember ámitása a demokrácia és a kapitalizmus összemosásával.
  - rendiség helyére hivatás alapján létesített pénzürvalmi rsz, ami továbbra is a termelőkre épít.
  - hat. elvileg polgárnak, gyak. tőkésnek.
  - katona most tőkés alatt.
  - tsd. tőkefüggővé válik.
- kiegyezés gazd-i fellendülése 80-as, 90-es években csak.
- 1870-től monopolizáció, főleg nagybankoknál.

- gazd-i kulcspozíciók 50 ember kezében (pl.: Dreher, Schlik, Ullmann, Beck, Madarassy, stb.) orsz banki tőke 20%-a övék.
- tőke internalizációs folyamata, globalizációs folyamat.
- 80-as évektől világgazdaság nő, diff. nő.
- nép.: 1890: 17.000.000, 1910: 21.000.000
- városiasodás.
- analfabetizmus csökken.
- orvosok nőnek.
- oktatás javul.
- tömegsajtó nő.

♦ *Az 1890-es évektől a világháborúig (1890-1913)*

- mezőgazdaság agrár-ipari jellege 1920-as évekre alakul csak ki.
- állattenyésztés nő.
- 1897: gabonaexport betiltása.
- műtrágya elterjed (Thomas salak).
- burgonya, kukorica, takarmánynövények elterjedése.
- 1884-től gabonaár csökken ⇒ érdekvédelem elterjedése.
- 1896: Magyar Gabonaszövetség megalakul (Károlyi Sándor)
- az agrár-merkantil ellentét kiteljesedik.
- szarvasmarha nő, juh csökken, századvégen disznóvész.
- bankrsz. kiteljesedik.
- váltóüzletek, betétek nőnek.
- ingatlanok eladósodása ⇒ jelzáloghitelek elterjednek.
- Magyar Általános Hitelbank érdekköre:
  - textilipar.
  - cementipar.
  - gépgyártás.
  - villamossági ipar.
- Pesti Magyar Kereskedelmi Bank érdekköre:
  - textilipar.
  - vasúttámogatás.
  - cukorgyárak.
- 1881, 1890, 1899, 1907: iparpártolási törvények ⇒ a tőkés és az állami érdekek egybemosódása. Erdemény: textilipar, üzemek, szakoktatás fejlődik.
- Munkanélküliség nem javul.
- 1901: Magyar Gyáriparosok Országos Szövetsége (Chorin Ferenc).
- 1913-ban is mzg. 70%-os.
- világ 2. lisztexportőre.
- gabona emelkedik 1896: 12 malom 8.000.000 q gabonát.
- őrlési forgalom bevezetése ⇒ spekulációk, kiskapuk.
- 1900: őrlési forgalom betiltása ⇒ malomipar hanyatlása.
- 1880-as évektől nagyipari sörgyártás, szesztámogatás.
- 1880-as évektől cukortámogatás (Hatvany cs.).
- 1887: cukoradó-reform.
- 1902: brüsszeli cukoregyezmény.
- szénbányászat jelentősége növekedik.
- barnaköszén meg 3-szorozódik:

- Salgótarjáni Kőszénbánya Rt.
Magyar Általános Kőszénbánya Rt.
széntermelés 3/5-e osztrák, 1/5-e vegyes kézen van.
vastermelés emelkedik:
Rimamurány-Salgótarján Vasművet Rt.
Osztrák-Magyar Vasúti Társaság.
Vajdahunya és tiszolci Állami Vasművek.
- nyersanyagbehozatal nő, kivitel csökken.
Weiss művek nőnek.
villamosipar nő.
Ganz ipar nő.
  - tsd: felsőréteg: régi arisz. + új idegen mágnások.
felső közép: nemesi középosztály + idegen etnikum (zsidó, német).
középo.: értelmiségi.
alsó középosztály (10-12%): kisiparosok, kiskereskedők + nyugdíjasok + altisztek.
alsó réteg: parasztok (38%), munkások (10%).
  - magyarosodási folyamatok erőteljeseek.
  - művelődés nő, színházak, múzeumok, könyvtárak nőnek, analfabetizmus csökken.

♦ *Az angol példa*

- kedvező földrajzi adottságok.
- I. ogy.: 1265, a középosztály: gentryk, a legnépszerűbb Plantagenet uralkodó III. Edward (1327-1377).
- 1455-1485: rózsák háborúja ⇒ a polgárháború után a fejlődés a parlamenti kormányzat felé.
- I. Erzsébet (1558-1603): a nemzetközi kereskedelem és a tőke szabadságáa.
- XV-XVII. sz.: bekerítés, a közös haszonvétel vége.
- 1694: független angol jegybank.
- a spanyol, osztrák örökösödési háb és a 7 éves háb. (1756-1763) miatt gyarmatokra tesz szert.
- ipara fejlődik: "világ műhelyévé válik".
- kapcsolt tőke nagyon fontos.
- XVIII. sz-ban tovább megy a fejlődés.
kereskedelem, közlekedés, hajózás, csatornázás, postai szolgálat fejlődése, de a különbségek növekedése, luxus emelkedése, sajtó emelkedése.
- ipar a gyarmatokra épít: gyapjúbehozatal Indiából.
textilipar emelkedése, városodás, városiasodás emelkedése.
korábban Londonban sokan koncentráltak, de most a vidéki városok is fejlődtek.
- 1713: 13 gyarmat Anglia ellen fordul.
- munka embertelen (nők, gyermekek foglalkoztatása), környezetszennyezés elterjed.
Szegénység terjed.
- XIX. sz. 2. fele: belső ellentétek, államadósság megjelenése.
reformkövetelések.
- 1819: polgári mozgolódások.
- 1821-25: gabonatörvény átalakítása, nyersanyagimportvám csökkentése.
- 1832-től: reformfolyamatok.
- 1833: rabszolgaság megszűnése a gyarmatokon.
K-Indiai Társaság monopolpozíciójának vége.

- 1834: szegénystv. módosulása $\Rightarrow$ dologházak degradációja.
- 1838: Chartista mozgalom.
- Gabonastv.-k elleni Liga.
- 1848: I. közeü-i tv.
- 1800-1850:
  - népesség 2x (21.000.000)
  - nyersgyapotbehozatal 7x
  - késztermékexport 6x
  - vastermelés 5x
  - hajónagyhatalom.
  - nyersvastermelés világ 50%-a itt.
  - közlekedés javul.
- 1867: választási reform (Disrael): 1.000.000 jogosult rá.
- új elv: világimperializmus.
- 1880-as évektől lassulás:
  - bércsökkenés.
  - évi növ. 2% alatt.
  - textilipar csökken.
  - nemzetközi verseny nő.
  - acélgyártásban 3. lesz (USA, No.).
  - tőke kivitele nő $\Rightarrow$ haszon lefölozése.
  - szakszervezetek taglétszáma nő.
  - szüfrassetek mozgalma.
- 1911/12: sztrájkhullám.
- 1899-1902: búr háború.

♦ *Az európai fejlődés a XIX. sz-ban*

- lakosság 2x., fejlett országokban 5x.
- Világ europaizálás, kivándorlás.
  - eü-i problémák csökkenése, Pasteur, Koch stb.
- angol példa átvétele $\Rightarrow$ ipar fejlődése, gőzgépek fejlődése.
- ipari támogatás állam által (GB-n nem).
- 50-60-as évektől önálló fejlődés főleg No-ban.
  - önálló eljárások kifejlődése.
- XIX. sz végén szinte mindenhol iparosodás fejlett.
- NY-on új iparosodás: innovációra épül: vegyipar, autóipar, motoripar, elektromos ipar fejlődése, hat. nem a szénre és a textilre épít már, hanem az acélra és az elektromosságra.
- 60-as évek: szinte mindenhol lakossághoz is eljut az áram.
- olajtermelés fejlődése.
- iparosodással városodás, városiasodás is fejlődik $\Rightarrow$ faluból városba költözés tendenciája. Intrakontinentális vándorlások (GB: 9.000.000, D: 5.000.000), mely enyhíti a demográfiai forradalom feszültségeit.
- 1847/66/77/78/91: nagy éhínségjárványok.
- 1849-51: nagy aranyláz.
- kolonizáció elterjedése.
- Fo., So., Port. elveszíti hegemóniáját $\Rightarrow$ GB lesz a legnagyobb (20-24%).

- USA hatalma nő:
  - 1803: Louisiana megszerzése, É, NY Florida megszerzése.
  - 1848: Kalifornia megszerzése.
  - 1861-65: polgárháború.
  - 1867: oroszoktól megveszi Alaszkát.
  - 1898: spanyol-amerikai háború: megszerzi: Fülöp szigeteket, Guamo-t, Mudway-szigeteket.
- nkzi globalizációs folyamatok:
  - Nkzi távírószövetség, vassúttársaságok, szállodaipar, nkzi statisztikai hivatal.
  - 1899: Nkzi Bíróság (HÁGA).
  - 1896: Transzkontinentális vasútvonalak.
  - 1896: Szezei-csatorna.
  - 1914: Panama-csatorna.
  - 1815: több országot átszelő folyó hajózásának szabadsága.
- nkzi szabad kereskedelem terjedése (XIX. sz 2. fele):
  - Angliától indul ki:
    - 1842: iparcikkek exportvámjának szüntetése.
    - 1845: nyersanyagcikkek exportvámjának szüntetése.
    - 1846: gabonatörvény eltörlése.
    - 1854: a part menti kereskedelem szabadsága.
    - 1860: a védővámok eltörlése.
- aranystandard rendszer: az ország valutájának értéke aranymennységben, bankjegybeváltás aranyra vagy a rendszerben szereplő más ország bankjegyére.
  - 1800: USA felveszi.
  - 1819: GB felveszi.
  - 1867: Nemzetközi Pénzügyi Konferencia: elfogadják általánosan is.
  - 1892: OMM id felveszi.
- új eszmék: Hamilton, Fichte, List $\Rightarrow$ protekcionizmus.
- USA felveszi 60-as évektől (évi vámemelés).
  - No., Görögo., So., Itália, OMM.
- GB, Dánia, NL nem veszi fel.
- európai súlyponmtok áthelyeződése, érdekhatárok átfedése.
- 1894: orosz-francia szövetség.
- 3-as szöv: Olaszo., No., OMM.
- 1907: Antant: GB, RUS, FR.
- 1914: I. VH.
- 1917: USA kapcsolódása.

♦ *Az I. VH és annak következményei (1914-1919)*

- 1912: hadi helyzet jogi előkészületei (hiámy és tervgazd.).
- abnormis konjunktúra.
- textilipar, vegyipar, műswzaki ipar, elektromos ipar, optikai ipar, járműipar fejlődik.
- 1914: a gyárak központi irányítás alá.
- 1916: a gumi, fém, rézgálic, bőr, textil, gyapjú, pamut nyersanyagok zárolása.
- dolgozók növekedése.
- központi nyersanyag és termelésirányító rsz.
- 1918. okt. 17.: Tisza István $\Rightarrow$ elvesztettük a háborút.

- 1918. okt. 19.: Wekerle Sándor lemond.
- 1918. okt. 27.: Wilsontól különbékét kérünk.
- 1918. okt. 24.: Magyar Nemzeti Tanács megalkulása (3 párt) ⇒ tanácsrsz.
- 1918. okt. 31.: Károlyi felesküszik a királyra.
- 1918. nov. 3.: OMM kapitulál Padovában.
- 1918. nov. 13.: Károlyi különbékéje Belgrádban ⇒ megaláztatás.
- 1918. nov. 16.: Magyar Népköztársaság kikiáltása.
- új kormány türelmetlen:
  - tervek:
  - alakotmányhozó egy. összehívása.
  - sajtószabadság vissza, általános választójog vissza, gyülekezési és egyesülési szabadság vissza, földosztás, nép esküdtbírósága.
- 1918. nov.: katonák serege, közlekedés akadozása, infláció növekedése, munkanélküliség növekedése, élelmiszerhiány, jegyrsz, utalványrsz., C hiány ⇒ világítás, fűtés, gázhiány, zsír, tej fejadagja csökken.
- káosz.
- adósság: 33-34 milliárd korona, deficit: 3 milliárd korona ⇒ inflációs politika ⇒ fehér bankó bevezetése.
- földhöz juttatás sarkallatos kérdés:
  - 1919. febr.-márc.: spontán földfoglalások: pl.: Latinca Sándor.
  - 1919. febr. 16.: földosztási néptörvény.
  - 1919. febr. 21.: Károlyi saját birtokait ossza fel.
- 1918. dec.: rutén autonómia kivívása, romános Kolozsvárra, franciák Szegedre, csehszlovákok Eperjesre, Pozsonyra
  - 1919. jan. 11.: Károlyi lemond (de köztársasági elnök marad).
  - 1919. márc. 20.: Antant jegyzék.
- 1918. nov.: belü-min., közokt-i min. lemond.
  - 1918. nov. 8.: Linder Béla hadügymin. lemond, utána: Bartha Albert, Károlyi Mihály, Festetics Sándor ⇒ háttérben: Pogány József.
- közben kommunista agitáció ⇒ Kun Béla
- 1919. márc. 21. kommunista-szocialista megegyezés ⇒ proletárdiktatúra kijelentése.
- 1919. jún. 12.: Szocialista-Kommunista Munkások Magyarországi Pártja.
- 1919. márc.: 22.: kiáltvány (kommunista):
  - diktatúra programja.
  - keresztény szervezetek betiltása.
  - sajtószabadság betiltása.
  - többi párt betiltása.
  - statárium.
  - szesztilalom.
- adósság nagy.
- infláció nő.
- béreket emelik.
- kisiparosokat, kiskereskedőket lehetetlenné teszik.
- kisbirtokosok magántulajdona megmarad.
- gazdaság központi irányítás alá: Nemzetgazdasági Tanács.
- 1919. ápr. eleje: tanácsválasztások (50%-os részvétel + visszaélések).
  - Tanácsok Országos Gyűlése: végrehajtó és tvhozó hatalom egyben.
- bíróság eltörlése ⇒ forradalmi tvszék.

- rendőrség, csendőrség eltörlése ⇒ Vörös Őrség.
- Lenin Fiúk: karhatalmi szerv (Szamuely Tibor).
- birtokok központi bevétele, szocializálása, külkereskedelem szocializálása.
- birtokokat nem redisztribunálják, hanem szövetkezetté alakítják.
- nagy ellenállás, nagy terror.
- hadsereg semmi ⇒ nincs védelem
- 1919. máj.: szabadságolás eltörlése, kötelező munkáltatás.
- Tanácsköztársaság blokád alatt ⇒ hiány ⇒ nyomorgás.
- 1919. márc-ápr ⇒ Vörös Hadsereg kényszertoborzása.
- 1919. ápr vége: Tanácsköztársaság körül van véve.
- 1919. máj. 21.: Miskolc visszavétele, de vörös kapituláció.

♦ *A két világháború között (1919-1929/30)*

- világ súlypontrendszerének áthelyeződése: USA nagyhatalommá válik.
- új iparágak megjelenése.
- az "ellenforradalom" elindulása ⇒ nem volt sem forradalom, sem ellenforradalom.
proletárdiktatúraellenes volt csupán.
megszünteti a forradalmi törvényszéket.
köztársasági államforma vissza.
Vörös Őrség feloszlata.
restauráció.
bérházak államosításának vége.
ipari gyárak államosításának vége.
- 1919. aug. 6.: Peindl-kormányt lemondatták ⇒ Friedrich István kormánya.
a forradalom előtti közigazgatási rendszer visszahozatala.
cenzúra ismét.
fehér terror indítása ⇒ tisztítás.
- 1919. aug. 4. románok Budapestre ⇒ Tiszántúl elfoglalása ⇒ fosztogatás.
- nagyhatalmak nem engedik ezt.
- Mo-on közhatalom hiánya.
- 1919. őszig egy magy. korm-t sem fogad el az antant.
- 1919. okt.: nemzeti hadsereg élén: Horthy Miklós.
1919. nov. 16.: Horthy bevonul Budapestre.
1919. nov. 24.: Huszár-kormány megalakulása (koalíciós).
- Horthy mögé: forradalom áldozatai, régi arisztokrácia, keresztény szervezetek, zsidó szervezetek.
- 1920. jan.: választások ⇒ kisczarda győzelem, de koalíciós a kormány.
- 1920. febr. 27.: az új hatalom alaptörvényeinek lerögzítése:
államforma: királyság (nemzeti koronás címer).
kormányzó: Horthy korlátozott jogkörrel.
- 1920. júl. 19-től: gr. Teleki Pál kormánya.
1921. ápr. 14-től Bethlen István kormánya.
- 1920. jún. 4.: trianoni békeszerződés (Bernárd Ágoston + Drasche-Lázár Alfréd).
feltételek: államszövetkezés ne egyen, hadsereg leszerelése (35.000-es zsoldos csak), hajó, tankok leszerelése, háborús károk fizetésének kötelezettsége.
- 1920: kisczardát: Csehszlovákia, Szerb-Horvát-Szlavon Királyság, Románia.
- 1920. szept.: numerus clausus bevezetése.

- 1920. dec.: nagy amnesztiák.
- Nagyatádi földreform.:
  - cél: 20-25%-kal növelni a paraszti birtokokat.
  - 1.000.000 katasztrális hold föld kiosztása: 425.000 család jut földhöz, 400.000 törpebirtok, 250.000 kiscsaládi birtok, 55.000 középbirtok.
- 1920. febr.: Bethlen belép a Keresztény-Keretyén Kisgazda, Földműves és Polgári Pártba, aminek az ügyvezetője: Gömbös Gyula.
- gazdaság újjáépítése: inflációs pénzzel, bankópréssel $\Rightarrow$ újraelosztó és elvonó funkciója van $\Rightarrow$ inflációs prosperitás.
  - termelés növekedett, de bérből élők megsínylették.
  - Másik módszer (Hegedűs Lázár): a fedezetlen bankjegykibocsátást kell megszüntetni, vagyondót kell bevezetni $\Rightarrow$ szanálni kell, de ez megbukott.
  - 1920-24 ipari termelés 4x.
  - 1920-24 mzg-i termelés 1/5-del nő.
  - 1924-re a termelés színvonala 70%-a a VH előttinek.
- 1922/23: sztrájkhullám, infláció nagy.
- 1923. tav.: Bethlen Népszövetséghez fordul:
  - 600-700 millió aranykoronát kér.
  - 307 milliót állapítanak meg (50%: GB, 50%: I, USA, CH)
  - ebből 250 milliót kapnak ténylegesen 7.5% kamatra.
  - feltétel 20 év alatt plusz 200 milliót jóvátétel gyanánt.
  - 800.000.000-t 250.000.000-ért?!!
- helyreállítják a gazdaság egyensúlyát: 1924-re költségvetés egyensúlyba, infl. csökken.
- MNB létrehozása (alaptőke: 30.000.000 korona)
  - népszövetségi biztos kinevezése.
- 1925. jan.: autonóm vámtarifa: átlag 30% $\Rightarrow$ cél (1): ipari protekcionizmus növelése, cél (2): válasz a szomszédok agrárprotekcionizmusára.
- 1927: pengő behozatala.
- fellendülés $\Rightarrow$ főleg iparban: 1924-29: 70%-kal nő a kibocsátás.
- a mzg. nem igazán fejlődik: profitabilitását elveszíti.
  - bár: zöldség, gyümölcskultúra, kajszi, őszi, alma világhírű.
  - ok: szomszédok árárprotekcionizmusa.
- villamosság, villamos és buszközlekedés, rádiógyártás, bauxittermelés, alumíniumgyártás fejlődik igazán (Ganz, Csepel művek, Egyesült Izzók stb.)
- városodás meggyorsul: ok: Speyer-kölcsön: 1925: 10.000.000\$, 1926: 6.000.000\$.

♦ *Az 1929/33-as világgazdasági válság és annak hatásai, illetve a hadigazdálkodás (1929-1941)*

- Wall Street-i spekulációs válságból indul ki, Európa szerte is elterjed.
- USA: határtalanság érzése, luftballon kidurranása.
- 1929. okt. 24. 11 óra: egy óra alatt 13.000.000 részvény cserél gazdát.
  - bankok fizetéseképtelensége.
- Mo-on 1920-as évek vége: gabonarecesszió. Nem lehet eladni.
  - gabona világpiaci ára 60-70%-kal csökken, állati-növényi termékek ára 50%-kal csökken $\Rightarrow$ gabonaexport piac megszűnik $\Rightarrow$ agrárrolló kinyílása.
- 1929-től ipari válság $\Rightarrow$ fém, vas, gépgyártás csökkenése.

- 1932: mélypont: gyáripár termelése 1/4-ével marad el 1929-től.
- 1931. máj. 11. Credit Anstalt fizetéseképtelensége $\Rightarrow$ MNB-nek 40.000.000 \$-nyi arany visszafizetési kötelezettség, pengő aranyfedezete 40%-ról 28%-ra zuhan.
- devizazárlet, aranyzárlet.
- 1931. dec. 22.: transzfermatorium bevezetése $\Rightarrow$ sok vállalat elkerüli a csődöt.
- világ szerte nincstelenek életkörülményei romlanak, munkanélküliség nő.
Mo-on mzg-i munkanélküliek: 600.000, mzg. adósságszolgálat 2x.
- szélsőséges erők, radikálisok terjedése $\Rightarrow$ fasiszták, német nacionalisták, bolsevikok, kommunisták $\Rightarrow$ Bethlen kormány bukása.
- világtendencia: állami beavatkozás a gazdaságba (pl.: New Deal), keynesi közgazdaságtan terjedése.
- megoldás: valutaleértékeléssel.
- de Mo-on: felárrendszerrel.
- meg is oldódik nagyjából $\Rightarrow$ export nő, import csökken.
- 1929-32: magyar nemzeti jövedelem 47%-kal csökkent.
- termelők állami védelme:
ártámogatás burgonyára, borra, tejre, marhára, disznóra stb.
bolettarendszer bevezetése.
- 1931: tarifarendszer reformja.
- állami támogatás az állat, és növénynevelésre.
- 1933: gazdaadósságok rendezése $\Rightarrow$ kistermelők védelme.
- agrárexportőrök védelme, támogatása $\Rightarrow$ az agrárexport piaci újra megnyílnak.
- 1933. jún. 7.: Négyhatalmi Paktum.
- 1932.: lausanne-i tárgyalás: No. adósságának nagy részét elengedik.
- 1938. márc.: Darányi Kálmán győri programja:
1.000.000.000 pengő 5 évre (60%: hadigazdaság, 40%: infrastruktúra).
ipari termelés fejlődik.
- II. VH kitörésekor Mo. szerencsére semleges.
- 1938. nov. 2.: I. bécsi döntés: Felvidék vissza.
1939. márc.: Kárpátalja elfoglalása (Hitler segít).
1940. aug. 30.: II. bécsi döntés: É-Erdély vissza.
1941. márc. 11-13.: Bácska visszafoglalása.
- Mo okult az előző háborúból, ezért:
energia és anyaggazdálkodás.
cél: infláció és hiány elkerülése.
állam csak ott avatkozik közbe, ahol szükséges:
mezőgazdaság.
bérek, árak.
agrárrolló.
- 1940: burgonya, kukorica, dohány, takarmánynövény, kenyérgabona zárolása.
- jegyrendszer bevezetése: cukor, kenyér, liszt, hús.
- Jurcsék-rendszer:
cél: állami és a termelői érdek közelítése.
beszolgáltatás kataszteri jövedelem után.
termelőtevékenység támogatása, de $\Rightarrow$ "szegény embert még az ág is húzza".
- a malomipar viszont csökken, visszafejlődik.

♦ *A II. VH-ús vereség, és annak következményei (1939-1945)*

- 1938-as határok eltörlése, orosz megszállás.
- 1941-től USA-SZU tárgyalások, az érdekhatárokról.
- 1944. okt-re: SZU-é: Finország, Románia, Bulgária is.
- 1945: jaltai tárgyalásokon SZU célja: határok a Courson határig.
SZU támogatja:
Ausztria, Bajorország függetlenségét.
K-Poroszország Lo-é.
Szudéta-vidék Csehszlov-é.
Jugoszlávia függetlensége.
- 1945. jan. 22.: Mo-i béketárgyalások elkezdése, feltételek:
Mo. elvesztette a háborút.
légierő, gyalogság, vízi flotta Szövetséges Szovjet Főparancsnokságé (SZSZF).
No-nak hadüzenet.
8 nehézgyalogság osztály kiállítása, No. hadjárat végén le kell szerelni őket a
SZEB felügyelet alatt.
hivatalnokok visszahívása.
foglyok elengedése.
szövetséges, szovjet csapatok országon keresztülisége, saját költségre szállítása is.
ENSZ-től elvitt dolgokat vissza.
raktárak, távközlés SZEB-nek.
közigazgatás visszaállítása a SZEB és SZSZL érdekeit képviselve.
ideiglenes követelési lehetőség (pénz, áru) SZEB-nek.
cenzúra.
ellenállókkal leszámolás.
SZEB addig, ameddig No. ostroma tart.
- jóvátételek:
200.000.000\$ SZU-nak.
30.000.000\$ Csehszlovákiának.
70.000.000\$ Jugoszláviának.
1945: Postdam No. felé tartozás SZU-é: 200.000.000\$
Mo-i követelés: 182.000.000\$, de semmi nem lesz belőle.
összesen: 2.000.000.000 pengő tartozás.
- 1945. aug.: 1. szovjet-magyar gazdasági kereskedelmi egyezmény (Gerő Ernő).
vállalatok 50-50%-ban magy-szov.
pl.: MASZHART, MASZOVLET, MASZOBAL, kőolajkidolgozás
monopóliuma, stb.
vállalat elnöke magyar, igazgatója szovjet.
- SZEB:
hírszerzés.
szuverenitás rekvizitumainak birtoklása.
feladat: polgári társadalom rendezésének ellenőrzése, de önkormányzatoknál,
faluknál, megyeszékhelyeknél, nagyközségeknél kommandánsok, hatalom
letéteményesei.
Szovjet Állami Honvédelmi Bizottmányé a polgárok és a társaságok tulajdona ⇒
gazdaság hadi irányítás alatt.
SZEB bp-i tartozása: 66.000.000 Ft.
hadseregellátás terhei nőnek, bankok tartalékai csökkennek.
- 1945: választások: nyer Tildy Zoltán.

- 1944. okt. 27.: Szovjet Állami Honvédelmi Bizottmány.
- pártalakítás csak SZEB engedélyével $\Rightarrow$ nagykoalíció:
SZDP $\Rightarrow$ GB.
MKP $\Rightarrow$ SZU.
Kisgazdák $\Rightarrow$ USA.
- 1945. földreform:
közép és nagybirtok és azok osztályai eltűntek.
kistulajdon emelkedik.
mezői tőke 43%-kal csökken.
- háborúban vagyon 40%-a elpusztult.
költségvetés hiánya, arany és devizatartalékok kimerülése.
állami beavatkozás $\Rightarrow$ kötött gazdálkodás.
erőforrások központi redisztribúciója.
árak, tarifák meghatározása.
komm. célja: szov. rendszer kiépítése.
- 1945: C bányák áll-sa.
1946: 45 nagyüzem áll-sa.
1947: bankok és külföldi, ker-i érdekeltségeinek monopolizációja.
1948: 10 főnél többet fogl-ó üzemek áll-sa.
- magánvállalkozások csődje.
agrárrolló kinyílása.
mezőgazdaság kevés támogatást kap (3 éves tervnél is csak 17%).
terhek nőnek, KKM romlik.
- 1945. júl-1946. júl: hiperinfláció.
állami beavatkozás.
hadigazdálkodás megoldása inflációs programmal.
1946. aug. 1.: valutareform, új árrendszer behozatala.
árak önkényes megállapítása.
- 3 éves terv: 1947. aug. 1-1949. dec. 31.
ipar túlzott fejlesztése.
mezőgazdaság hanyagolása.
bányafejlődés leginkább.
bizottságok és Tervhivatal létrehozása by Gerő Ernő.
agrárrolló kinyílása.
romló életszínvonal.
1947/48: összes beruházásból 93% államé.
restriktív gazdaságpolitika.
hatékonyság-optimum beruházási politika.
először még kedvezőbb hatások.

♦ *Hatalmi változások, az átmenet időszaka(1947/48-1953)*

- Marshall-terv $\Rightarrow$ hidegháború kezdete.
- kommunista $\Leftrightarrow$ NY-i koalíciók.
magyarok SZU melletti voks (Rákosi, Szakasits).
- először kisgazda túlsúly (1945)
de szervezkedés (NPP, FKP, SZDP)
új választások (visszaéléssel) $\Rightarrow$ kommunista győzelem.

1948. máj: Gerő: magy. gazd. szocialista.
- Rendszer kiépítése (2 lépcsős):
    - állampolgári szabads. jogok fel.
    - szuverenitás fel.
    - feltételnélküliség.
    - régi rezsimmel leszámolás.
    - népbíróóságok létrehozása $\Rightarrow$ önkényeskedés.
    - erőszakszervezetek monopol.
    - ÁVÓ, ÁVH, Rendészeti Ügyosztály.
    - MTI, POSTA, távközlés, bankok, üzemek (WMM, GANZ, EI, stb.) áll-sa.
    - egyszámlarendszer.
    - OTP-t létre.
    - min-i főosztály > iparigazgatóságok > ipari központok.
    - Országos Tervhivatal.
    - adatgyűjtések $\Rightarrow$ kartonok.
    - munkavállalói érdekszervezetek semmi értelemmel.
  - hiányok kialakulása, stb.
  - gazdasági szerkezetváltás ebben az időszakban!!
    - 1950-ig nő az ipari termelés.
    - kereskedelem államosítása $\Rightarrow$ KKM romlása.
    - nagy-, bel-, kiskereskedelem csökkenése.
  - 1. 5 éves terv: 1950-1954-ig, de 1953-ban megszakad.
    - jelentés: 1955-ben, lakosságnak pozitívum, de valóságban negatívum.
  - tervek, célok: gazdaság teljes átalakítása.
    - nehéz, gépipar fejlesztése, de könnyűipart is.
    - mzg. , ill. kultúra fejlesztése.
  - tények:
    - 1949-53: GDP 57%-kal nő.
    - ipari termelés 2,5x lesz $\Rightarrow$ túlzásokba esés, nem tudja az általános termelési és fogyasztási igényeket kielégíteni.
    - technika korszerűtlensége (13-15 év helyett 19).
    - egyres helyeken géppark 60-70 éves.
    - gépek túlterheltsége.
    - szerszámellátás hiánya.
    - mezőgazdasági géptermeles visszatartása, nem törődnek vele.
  - közlekedés túlsúlyfoltása, géppark korszerűtlenség, de távolsági közl. nő az ingázások miatt.
    - vasút 30%-a 60-70 éves holott: 30 éves a biztonsági határ.
  - haditermeles egyedül korszerű (20x-dik).
    - pazarló termelés, tékozlás.
  - C termelés 5 év alatt 86%-kal nő, de nem tud semmit kielégíteni és nem is jó minőségű.
  - kőolajfinomítás szint felesleges, nem tudják hasznosítani.
  - kohászat pazarlása nagy: évi 100.000 t vasérc kárbavész.
  - alumíniumgyártás pazarlása, finomlemezek hiánya $\Rightarrow$ nyersanyag 3/4-de csak félkész terméké.
  - gépipar anyagigényesége.
  - vagyipar súlyos aránytalansága $\Rightarrow$ műtrágyát be kell hozatni, pedig elő kéne állítani.

- beruházások ésszerűtlensége $\Rightarrow$ nevenincs programok, átadási idő évekkel elhúzódik.
- árutermelés nem éri el a VH előtti 5 év alatt.
- fogyasztás csökkenése (csak a cukor és kenyérgabona fogyasztás nő).
- mezőgazdaság korszerűtlen.
- parasztság fölszámolása $\Rightarrow$ kollektivizálása.
- agrárexportórból agrárimportőr.
- növénytermelés eredményeinek változékonysága.
- terménycsökkenés, állatállománycsökkenés $\Rightarrow$ nevetséges helyzetek.
- sertésnövekedés, marhacsökkenés $\Rightarrow$ arány: 2,2 (nkzi visz-ban nagy).
- tehénscsökkenés $\Rightarrow$ tejcsökkenés.
- juhnövekedés, de gyapjúcsökkenés.
- sertéssúly csökkenése.
- műtrágya aránytalan eloszlása: 32 kg/hold $\Rightarrow$ NL-ben 240 kg/hold.
- kisüzemek felszámolása $\Rightarrow$ tsz-ek.
- mezőgazdaság támogatása összes beruházásból 13%.
- külkereskedelem nő, de:
  - anyaghiány miatt $\Rightarrow$ közben az anyagi javak nem nőnek.
  - export gazdaságossága nem érvényesül, negatív.
  - magyar valuta nem konvertibilis $\Rightarrow$ devizaforint.
  - exportkényszer, hogy importálhassunk $\Rightarrow$ eladás 1/5-del rosszabb cserearányon.
  - exportcikkünk alacsony technikai színvonala.
  - finommechanikai kereskedelem szűnése, pedig régebben...
  - K-i orientáció túlsúlya (72-75%).
  - tőkésektől való erős függés.
  - adósodás növekedése (3 mlrd Ft).
- termelékenység csökkenése, mert:
  - források apadnak.
  - tékozlás.
  - anyag önköltsége emelkedik.
  - kényszerű munkaerőátcsoportosítás $\Rightarrow$ munkaerőhiány bányában, mzg-ban, építői-ban.
  - termelés növekvő anyagigénye.
- paraszti helyzet romlása:
  - Lenin ideája $\Rightarrow$ Mo. követi.
  - kulákok likvidálása.
  - egyéni egzisztencia felszámolása.
  - 1949: első kuláklisák.
  - 1951: tervmelés: 1 kh feletti területű parasztok 3x adó.
  - 1952: mindenki kulák, akinek 48 előtt 25 kh felett volt bir-ka.
  - mezg-ból elmenekülés, parlagnövekedés.
  - tsz. nem tud annyit termelni, mint a magántulajdon.
  - kötelező beszolgáltatás $\Rightarrow$ cél: a tulajdon állami kézbe vétele (mindent, áll., tej, szalma, széna, stb.).
  - munkaeszközök állami kézbe vétele.
  - 1948/49-től beszolgáltatás a földadó mértékében.

♦ *A júniusi rezolúciók* (1953. jún-1954. dec.)

- 1953. márc. 5.: Sztalin halála,
1953. márc.: Gottwald halála.
bp-i, berlini, cseh zavargások.
orosz nemzetbiztonságiaknál elbocsátások, önkritika:
beruházásokat, nagyipar túlsúlyát csökkenteni kell.
mzg-t fejleszteni kell.
Tito-rsz. tisztázása.
orvosi perek leállítása.
- 1953. máj.: Rákosi-Gerő kormány Moszkvába hívása.
leszúráások, felelősségrevonás ⇒ új vonal meghirdetése.
- 1953. jún.: Nagy Imre átveszi a kormányzást.
- beruházásokat, nagyipart csökkenti, mezg-t és közl-t támogatja.
I-t 5.000.000.000 Ft-tal csökkenti ⇒ GDP csökken, de újraelosztás ⇒ fogyasztás nő.
beszolgáltatások csökkentése.
tsz kötöttségeinek enyhítése, ki lehet lépni 3 éven belül is (bár nagy terhek),
támogatások, engedmények, stb. De így is tömegesen hagyják el.
kisipar támogatása.
paraszti jöv-k növekedése ⇒ magántulajdon nő (200.000).
munkakörülmények javítása.
bérek, nyugdíjak emelése.
adók, árak csökkentése.
fogyasztás, vásárlói kedv növelése.
állam előhaszonbérleti joga megszűnik !!!!!
- 1955. évben:
varsói szerződés.
NSZK belép a NATO-ba.
Malenkov helyett Buganyin.
új fordulat.
- az új vonalnak a vége.
Nagy Imre felelősségrevonása ⇒ ő ellenszegül.
1955-ben a "Párt"-ból is kizárják.
- Gerő-Rákosi féle irány visszatérése.

♦ *Ismét balra át (1955-1956-os eseményekig)*

- 1954. dec-től: Rákosi ismét Mo-on.
- 1955. máj. 5.: párizsi szerződés.
- 1955. máj. 11.: varsói szerződés.
- 1955. ápr. 18.: Hegedűs András a miniszterelnök.
visszatérés a jól bevált formákhoz.
mezőgazdasági terhek növelése.
bérek csökkentése, árak emelése.
gyermektelenségi adó bevezetése.
kényszerű tsz-esítés ismét.
vezetésben is differenciálódások.
export kényszerű növelése, holott importigényes az egész gazd.
nemzeti jövedelem alig nő.

- a termelési eredmények ingadozása évről-évre.
- a paraszti jövedelmek csökkenése.
- a parasztlakosság 2/3-dának nincs vetési magva, kenyere $\Rightarrow$ nem volt még ilyen a magyar történelemben.
- tömeges elszegényedés.
- életszínvonal rohamos csökkenése.
- sokszor ruházzkodásra nincs pénz.
- terv kölcsönök, békekölcsönök, államkölcsönök kibocsátása.
- fontos élelmiszerek fogyasztása csökken.
- elégedetlenkedések.
- 1956-ra a magyar gazdaság teljes csődben van.
ismét kölcsönigény SZU-tól a GDP 10%-át.
- 1953-tól a vezetésben is differenciálódások vannak, nem egységes.
közben Kádár-féle MSZMP kezd kialakulni.
- 1956. okt. robban a bomba.
Nagy Imre ideiglenesen átveszi a hatalmat.
a szovjet rendszer teljes összeomlása $\Rightarrow$ ÁVH teljes megsemmisülése.
egypártrendszerből $\Rightarrow$ MSZMP koalícióra kész.
új igazgatási egységek kezdenek létrejönni: forradalmi bizottságok, nemzeti bizottságok, pártok, munkástanácsok, rendőrség, biztonságiak visszaállítása.
- Mo. kilépési kérelme a varsói szerződésből.
- Mo. forradalmi hangulatának letörése.
- 1956. nov. 4.: SZU hadüzenet nélkül megtámadja a forr-i Mo-t.
restauráció elkezdődése.
- létrehozzák: Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt kormányt.
először Szegeden, Kádár Jánossal az élen.
aztán BP-re is.
jogi probléma: Nagy Imre és Kádár kormány egyszerre??
Dobi István oldja meg a problémát (Elnöki Tanács élén).

♦ *Az MSZMP évei amint újra terv-alku van (1956-1970)*

- először szép ígéretések.
- 1956. nov. 12.: beszolgáltatás eltörlése, tervezgetések sajtóban is.
erre szükség van, mert:
ellenállások, ellenszegülések, sztrájkok.
- további tervek:
Nagy Imre féle vonal folytatása.
béremelések.
mezőgazdaság fejlesztése:
a földművelők szabadon választhatják meg a művelési formát.
1957. júl.: agrárpolitikai tézisei: mezg. emelése, fejlesztése.
1956. dec.: Rákosi féle rezsím rossz volt:
Mo-on a gazdaságpolitika új lesz.
életszínvonal nőni fog.
agrárrollót becsukják.
a mezg.-nak és az i.-nak ugyanolyan mértékben kell növekednie.
erőforráshiányt be kell szüntetni.
termelési tényezők működőképességét minden szektorban biztosítani kell.

- de 1957-től ismét csak tervrendszer:
  - 2. 3 éves terv: cél: újjáépítés (1958-1960), de:
1958/59-re ismét csak ipari expanzió.
beruházások nőnek, mezőgazdaság csökken.
túlzott importtörekvések.
a tervet túlteljesítették.
- 1956-tól a SZU-ban is DIP politika: kommunizmus hatalma a kapitalizmus felett.
egységes energiarendszer, nagyvállalati átszervezések, kollektivizálás.
15-20 éves tervek.
1961: SZU egységes (kimondja).
- Mo. is átveszi ezt az egész marhaságot.
- 1961-1965: 2. 5 éves terv:
  - nem volt adottsága a KGST tervezgetéseket átvenni, de nem törődtek vele ⇒
betagozódás.
- problémák fokozatos megjelenése.
- a terv átszabása, folyamatos módosítgatások, stb.
- problémák megjelenése:
  - kollektivizálás nem megfelelő.
  - növekedés nem megfelelő.
  - egyedül a beruházás nő: 210.000.000.000 Ft!!!!
- 1951-60-as időszak KGST felmérése szerint a GDP növekedés alapján Mo. a
legutolsó.
- 1961-65-ig is az utolsók között vagyunk, de ez már kezd nemzetközi probléma,
jelenség is lenni.
- számos program.
- energiaprogram:
  - cél: kőolajimport növelése.
  - SZU célja: egységes energiarendszer, villamosenergiarendszer, és kőolajrsz.
  - 1962: Barátság kőolajvezeték létrehozása.
  - cél: energiaigényes ágazatok emelése, fejlesztése.
- vaskohászati program:
  - 1958-62: 4 blokkban a Dunai vasmű létrehozása.
  - nem igazán lett hatékonyabb a termelés.
  - sőt anyagigény nő.
  - a minőség sem javul.
- vegyipari program:
  - USA lepipálásából ered.
  - műanyag olcsóbb (önktg. + beruházási ktg.).
  - Mo. adottságai alapján műanyagot és nitrogénműtrágyát.
  - 1961-1969: összberuházásból 20%-ot kap.
  - eredmény: nyersanyagéhség, és nyersanyaghiány, környezeti szennyezés.
- 1958: Diesel program:
  - cél: jármű és híradástechnika fejlesztése.
  - 1961-ben mérsékelni kell, mert nem termelékeny.
- 1958: KGST aluprogramja.
  - 1960: lengyel-magyar aluegyezmény.
  - 1962: szovjet-magyar aluegyezmény.
  - cél: bauxit-, timföld-, alutermelés emelése.
  - Mo-on timföldgyártás aztán SZU-ba, onnan kész alu ide.

- 1963/64: tehergépk., vegyipari gépgyártás, autóbusz emelése, hajó emelése.
eredmény: alkatrészgyártás is, de felek nem tartják be a szállítási határidőket.
- mezőgazdasági, és tehervagongyártás csökkenése.
- fejlődés volt ugyan, de GDP ingadozás.
1960-66: 1%-os ipari term. növ. 1,3%-os külkereskedelmi forgalomnöveléssel járt együtt.
energiafordozókészlet 1/13-a a világpiaci átlagnak.
- kolhozosítás:
XX. sz. legnagyobb tsz-, gazd-i változása.
1958-ban merül fel.
1959. jan-márc., 1959-1960, 1960-1961 ig megvalósul.
eddig a paraszti gazd. egyre nagyobb túlsúlya.
kistermelés nettó termelése nő.
de kényszerű tagosítások.
a magánbirtok teljes felszámolása.
a paraszti kisbirtok likvidálása.
a mzg-ból való menekülés.
a tsz. nem hatékony.
a tsz. nem termel annyit, mint a magánbirtok.
a tagok 1/3-a 60 év feletti.
250.000 tag nem hajlandó dolgozni.
a tsz. erőforrásigénye megnő.
a eszközellátása nem elégséges.
állatállomány csökkenése.
a termelési tényezők harmóniájának felbomlasztása.
1960-as évek eleje: súlyos ellátási gondok.
a mzg. a 2. 5 éves tervből csak 16%-os részesedése.
a szövetkezeti és egyéni termelés szerepei felcserélődnek.
- nagyvállalati átszervezések:
1962-től.
nagyvállalatok egyesítési hulláma.
a kistermelés likvidálása.
a vállalatok önállóságának beszüntetése.
a középvállalatok is csökkennek.
az átlagos munkáslétszám 4x.
1960-as évek első fele: 500 nagyvállalat megszüntetése.
a termelés nem hatékony, akadozik.
a minőség is rossz lesz.
- válság oka itthon:
az egyéni adottságok átültetése a KGST adottságokra.
autarchiából hirtelen nemzetközi kooperációra átváltás.
a rövidlejáratú hitelek visszafizetéséhez nincs devizafedezet ⇒ hosszúlejáratú hitelek.
hatékonyságromlás.
fejlődés, de nép szenvedése által.
kifulladás.
- nkzi válságokok:
1962: a szovjet-kínai szakítás.
Albánia SZU szakítása.

- reformkísérletek:
  - háztáji engedélyezése.
  - részművelések engedélyezése.
  - építőbrigádok engedélyezése.
  - tsz-ban a gépállomány szüntetése + a gépek aladása tsz. tul-ba $\Rightarrow$ a tsz. elszakad az ősi formájától.
  - 1966-tól:
    - tsz. tervkötelezésének enyhítése.
    - adósságelengedés.
    - gazdálkodási alap megteremtése.
    - melléküzemág engedélyezése.
    - szövetkezeti üzemek és az állami iparok egyenrangúsítása.
  - 1967/68: Termelőszövetkezetek Országos Tanácsa.
- 1966-tól:
  - gazdaságpolitikai vonatkozás:
  - tervalku eltűntetése.
  - iparok önállóságának emelése.
  - állam külkereskedelmi monopóliumának részleges átengedése.
  - ipari gazdálkodás engedélyezése.
  - bérdifferenciálás decentralizálása.
  - de nincs szó piacgazdaságról $\Rightarrow$ számos fék.
  - 1969-re akadoznak a reformok (kényszerintézkedések).
  - 1975-re állami bérdifferenciálás ismét.
  - terv-alku $\Rightarrow$ szabályozó-alku.
- 1960-65-ig a reálbérek növekedése.
  - életszínvonal növekedése.
  - parasztok egyre nagyobb beleszólása a gazdaságba.
  - élelmiszerfogyasztás nő.
  - tartós fogyasztási cikkek nő.
  - háza gyűjtés nő.
  - termelési kedv nő.
- "aranykor" vége:
  - fejlődés két alapja: mzg. fejlődése, SZU gyorsítási progra $\Rightarrow$ külső piac Mo-nak megnő.
  - olajárrobbanás miatt (ok: nagy olajkészletek felfedezése) $\Rightarrow$ lehetőségek korlátozása.
  - emiatt új piacszerkezet jön létre $\Rightarrow$ informatikai korszerűsödés $\Rightarrow$ USA egypólusú hatalommá.
  - K NY-i függősége megnő $\Rightarrow$ energia- és adósságválság.

♦ *A Mo-on jelentkező válságokhelyzetek (1970-1988)*

- az olajárrobbanás hatására a világkereskedelem csökken.
  - a cserearányok átrendeződnek.
  - a kőolajat exportáló országok fejlődnek $\Rightarrow$ haszon lefölözése.
  - általánosságban az infláció felgyorsul, munkanélküliségek vannak.
- KGST országokban:
  - az orsz-k bíznak SZU nyersanyagforrásaiban.

- nem félnek.
Mo-on sem.
majd lesz valami, sőt fejlődést is várnak.
ideológiai változás: nem kommunizmusba, hanem fejlett szocializmusba való átmenet ideája.
- kialakul a K-i tőkeszomj és a NY-i tőkeéhség.
  - nagy adósságcsapdák: 1823-25, 1875-76, 1931-33.
ok fejlett tőkések hitelt fejletleneknek, de ők nem tudják visszafizetni, ezért visszájára minden.
1973-ban is ez $\Rightarrow$ petrodollárokkal elárasztva Eu.
  - Mo-on újabb 5 éves tervek.
  - 1971-75: cél ipari termelés emelése, főleg Bp. agglomerációs körzetében $\Rightarrow$ ingázás.
nagy ipari központok:
Pécs, Debrecen, Szolnok, Szeged, Székesfehérvár, Győr, Miskolc, Nyíregyháza, Szombathely.
  - 1976-1980:
cél: technikai fejlődés.
kutatásfejlesztés.
környezetszennyezés csökkentés.
termelési szerkezetváltozás.
  - nagy beruházási kedv (főleg 1976-80):
gyáripar, építőiparba beruházások.
mzg-i részesedés csökkenése.
állandó szerszámbiány.
minőség nem megfelelő.
erőforrásigény nő.
a legtöbb beruházás nem is lett befejezve.
GDP alig nő valamivel.
a világban közben energiaforrását helyezés: C alapról $\Rightarrow$ szénhidrogénalpra.
kereskedelmi egyenleg romlása $\Rightarrow$ súlyos értékesítési és beszerzési válság.
export olcsóbb, import drágább.
  - adósodás:
fináncitelfelvétel.
a NY-i hitellehetőségek rossz kondíciói.
orenburgi gázvezetékbe való beszállás is tetézi ezt.
1973-tól 1976-78: felértékelési politika, importkiegészítés 4x.
1973-78: tartozás 2x.
adósságállomány 5x.
  - 1979: adósságcsapda kattanása, ezt tetézi:
dollarleértékelés (400.000.000\$ kárunk).
USA antiinflációs politikája.
1978-tól ugyan volt: monetáris restrikció Mo-on.
  - hiv. bejelentés: 1981. okt.
  - 1982: IMF, és Világbankhoz csatlakozás, feltételek:
információ és adatszolg-i kötelezettség.
ellenőrzési jog a deviza- és árfolyamügyletek felett.
bekapcsolódás a világ vérkeringésébe.
  - Mo-on áremelések, zavargások is vannak.

- 2. gazdaság 1-vé alakul.
- kétszintű bankrendszer bevezetése.
- 1987: APEH.
- 1988. jan. 1.: ÁFA.
- 1988. jan. 19.: első tőzsdei nap.